

Министерство образования и науки
Луганской Народной Республики

Государственное образовательное учреждение
высшего профессионального образования
«Луганский национальный
университет имени Тараса Шевченко»

Межрегиональная просветительская общественная организация «Объединение православных ученых»

Духовно-просветительский центр
имени святого преподобного Нестора Летописца

Кафедра педагогики

**«НЕСТОРОВСКИЕ ЧТЕНИЯ.
Психолого-педагогические аспекты духовно-нравственного развития современной
молодежи»**

Материалы

*II–Международных научно-образовательных чтений,
посвященных дню памяти преподобного
Нестора Летописца*

17 ноября 2016 года

Луганск – 2016

УДК 37.034
ББК 74.00

Материалы печатаются с оригиналов, предоставленных авторами

Редакционная коллегия:

Янушквичене О.Л. Доктор педагогических наук, доктор математических наук, профессор кафедры социальной педагогики ПСТГУ

Калабухова М.А. Кандидат филологических наук, доцент, профессор кафедры гуманитарных наук, заведующий кафедрой гуманитарных наук, руководитель Центра духовно-нравственного и патриотического воспитания во имя Святителя Иоасафа, епископа Белгородского, чудотворца, БГИИК, Белгородский государственный институт искусств и культуры (Россия, БГИИК, г. Белгород).

Н «Несторовские чтения. Психолого-педагогические аспекты духовно-нравственного развития современной молодежи». Материалы II–Международных научно-образовательных чтений, посвященных дню памяти преподобного Нестора Летописца (17 ноября 2016 г.). – Центр Нестора Летописца, 2016. – 67 с.

В сборнике представлены материалы II–Международных научно-образовательных чтений, посвященных дню памяти преподобного Нестора Летописца «Несторовские чтения. Психолого-педагогические аспекты духовно-нравственного развития современной молодежи». В них освещены вопросы развития духовной и нравственной культуры студентов на основе святоотеческой традиции Православной Церкви Московского Патриархата.

Сборник предназначен для преподавателей, студентов, священников и т.д.

УДК 37.034

ББК 74.00

*Рекомендовано к печати духовно-просветительским центром
имени святого преподобного Нестора Летописца
(протокол № 3 от 10 ноября 2016 года)*

© Центр Нестора Летописца, 2016

Хорошевская И. В.

Духовно-нравственные качества личности педагога как основа медиаторской компетентности.....605

Худайбергенова Н. В.

Генезис духовно-нравственных ценностей в процессе развития человеческого общества.....610

Чеботарева И. В.

Проблема подготовки будущего педагога к выполнению душеформирующей функции.....619

Чураков И.Л.

Практикум средового развития.....631

Шашиашвили М. В.

Духовно-нравственное воспитание в студенческом волонтерском отряде – существенный этап социализации личности642

Шкуран О.В.

Лингвистическая десакрализация Евангельского языка.....651

Якименко Л. Н.

Религиозный коммуникативный дискурс в современном американском кино.....658

1. <http://ru.wiktionary.org/> [Електронний ресурс]. – Режим доступа: [wiki/десакрализация](http://ru.wiktionary.org/wiki/десакрализация).
2. <http://samlib.ru/a/> [Електронний ресурс]. – Режим доступа: [aleksandr_strjukow/biblijadljachajnikow1-jtom.shtml](http://samlib.ru/a/aleksandr_strjukow/biblijadljachajnikow1-jtom.shtml): библия для чайников.
3. <https://ru.wikisource.org/> [Електронний ресурс]. – Режим доступа: [wikisource.org/](https://ru.wikisource.org/) я памятник воздвиг себе нерукотворный.
4. <http://blagovest.al.lg.ua/> [Електронний ресурс]. – Режим доступа: [9505/1.html](http://blagovest.al.lg.ua/9505/1.html) что такое библия?
5. <http://www.booksgid.com/> [Електронний ресурс]. – Режим доступа: [biblija-barmena-polnaja-versija-knigi.html](http://www.booksgid.com/biblija-barmena-polnaja-versija-knigi.html)

УДК 811.111'42:2:791.43(73)

**РЕЛІГІЙНИЙ КОМУНІКАТИВНИЙ ДИСКУРС
У СУЧАСНОМУ АМЕРИКАНСЬКОМУ КІНО
РЕЛИГИОЗНЫЙ КОММУНИКАТИВНЫЙ ДИСКУРС В СОВРЕМЕННОМ
АМЕРИКАНСКОМ КИНО**

Л.Н.Якименко

Кандидат филологических наук, Доцент кафедры филологических дисциплин Института педагогики и психологии Луганского национального университета имени Тараса Шевченко

г. Луганск

e-mail: yakimenkol@list.ru

Аннотація. В статье сделано попытку объяснить причины антихристианской направленности большинства голливудских фильмов и обусловлено их влияние на психологическое здоровье зрителей в свете христианства. Кроме этого, проанализированы особенности создания образа культовых строений, священнослужителей и обыкновенных верующих людей в современном американском кинематографе.

Ключевые слова: американский кинематограф, Бог, Голливуд, дискурс, коммуникация, религия, священник, христианство.

Масова культура, духовність і комунікація. Ці поняття тісно між собою взаємопов'язані, особливо що стосується кінематографу як особливого комунікаційного каналу між глядачем-реципієнтом та образно-змістовним світом кіношного заекрання. Разом із тим у професійному лексиконі педагогів і психологів щодо впливу ЗМІ загалом і відеопродукту зокрема на духовно-моральний розвиток сучасної молоді все частіше використовуються такі дефініції, як медіаекологія, медіакритика, медіаграмотність, медіафілософія. Обумовлено це тим, що «масовий кінематограф володіє набагато більшою силою впливу на свідомість, ніж кінематограф елітарний» [4]. У цьому контексті потрібно говорити про американський Голлівуд – найбільшого виробника «масової» кінопродукції у світі (більше тисячі кінострічок на рік), що й дозволяє йому впливати на становлення духовного світу молоді. Це, у свою чергу, позначається на повсякденному житті дітей, формує їхній стиль, тип поведінки, диктує ставлення як до повсякденних речей, так і до сакральних понять, насамперед до релігії.

Серед дослідників, котрі приділили увагу аналізу кінематографу в контексті відтворення на екрані образів священнослужителів або розглядали фільми, у яких у тій чи іншій мірі порушувалася релігійна тематика, потрібно назвати Є. Вейнбергера, С. Кара-Мурзу, Ю. Максимова, Б. Потятиника, Г. Почепцова, Д. Саприкіна, А. Штейнзальца та ін.

Експерти зазначають, що на рубежі епох людський цинізм і нігілізм проявилися досить чітко: не залишилося жодної аксіоми, яку б не поставили під сумнів, нема такого ідеалу, основи котрого не намагалися б розхитати [6]. У зв'язку з цим в останні роки найбільш обговорюваною залишається тема відображення в кінематографі релігії, її ролі, значення для

суспільства, адже «інтерес до вічного, непорочного виник у режисерів не сьогодні й не вчора» [6]. Більше того, численні критики нам нагадують, що сучасну епоху нарекли періодом «відродження релігії», «поверненням людини до віри» і навіть «тисячоліттям релігійності» [2].

Разом із тим дозволимо собі поставити під сумнів ці твердження стосовно американського кінематографу. Однак при цьому потрібно повернутися якраз до поняття «масовість». Так було завжди: завжди існували прозові й віршовані тексти, картини, музика, скульптура, архітектура, глибинну сутність яких, символізм, метафоричність могли розуміти, сприймати, і, як наслідок, захоплюватися лише обрані – освічені, обізнані, долучені до таємничо-містичного світу знань, знаків, пророцтв. Усі ж інші – сіра, безлика маса обивателів.

Однак у наш час жерці кіноіндустрії – режисери, продюсери, сценаристи – у своїй більшості зорієнтовані на створення такого кінопродукту (чи кіносурогату), котрий би припав до смаку якраз масовому глядачеві. Із цього приводу кіно- й медіакритики наголошують на тому, що все-таки кінематографічний ринок, як і будь-який інший, діє за ринковими законами, мовляв: попит зумовлює пропозицію. За що глядач готовий платити гроші – те й пропонується з широко екрану кінотеатрів і кінопалаців, а так як Голлівуд ще не збанкрутував, отже, споживач задоволений тим кіношним товаром, котрий виробляється на «фабриці мрій».

Попри те, на наш погляд, кожен куплений квиток на кіносеанс – це ще не моральна індульгенція для творців низькоякісного масового кіно, бо в ньому автори «не просто відображають, а особливим чином формують реальність, зберігаючи за собою право впливати через підсвідомість на тип мислення» [4]. У зв'язку з цим важливо простежити й проаналізувати специфіку релігійних тенденцій у сучасних американських фільмах, адже, з однієї сторони, віра, релігія – невід'ємні складники суспільного життя, духовного світу людини, генетично укорінені концепти історичної пам'яті, ідентифікатори народів і націй, а з іншої, церква – це ще й соціальний інститут, створений людьми й для людей, а тому – не позбавлений тих недоліків, котрі притаманні людству в цілому. А це, у свою чергу, і дає привід цинікам й атеїстам здійснювати нападки на церковні інститути й на священнослужителів, вишукувати вади й прорахунки в діяльності церкви, хизуючись своєю проникливістю, прозорливістю й відвертим зневаженням усіх ціннісних орієнтирів, котрі пропонує релігія, особливо – християнська.

Що ж стосується кінематографу, то він створюється людьми, що «свідомо ставлять себе поза рамками традиційної релігійності», а це «не може не впливати на ті світоглядні установки, котрі автор – свідомо чи несвідомо – вкладає в голови глядачів» [4].

Отже, мити руки голлівудникам, як Понтію Пілату, зарано, як і зарано прикидатися, що вони не беруть участі в руйнуванні усталеного світу релігійних символів і догм, населяючи його псевдорелігійними образами власного виробництва й формату. Разом із тим не можна сказати, що ідеологія масового кінематографу зовсім безрелігійна. Ні. У ній присутні містика, пророцтва-передбачення, «обрані», потужний культ паранормальних явищ, походження яких не можна пояснити, але їх може використати персонаж у своїх цілях. Більше того, у фільмах діють як реальні герої диявол, ангели, античні боги й богині («Серце Янгола», «Омен», «Диявол у плоті», «Адвокат диявола», «Костянтин», «Троя», «Титани», «Битва титанів» та ін.), однак вони сприймаються як елементи земного світу, а тому їх можна охарактеризувати за усталеними категоріями: добрі/злі, хороші/погані, герої/антигерої, переможені/переможці й так далі.

Духовність як така і Бог-Творець – як її апофеоз викоринюються, витравлюються через раціоналізацію й прагматизацію цих образів. Складається враження, що Бог узагалі відсутній, а за цієї умови кожна людина стає ковалем свого щастя й своєї долі, вступає в боротьбу зі

злыми, ворожими силами, сподіваючись лише на себе, свої надприродні, невідомо ким дані, сили й на магичні предмети, однак аж ніяк не на Боже Провидіння, Його підтримку, Божественну суть самої людини. Якщо ж у кінострічці й з'являється персоніфікований Бог (наприклад, як у фільмі «Брюс Всемогутній»), то він набуває комічно-сатиричного відтінку, що знову ж таки нівелює релігійні цінності. Тобто в американському кінематографі відбувається процес, котрий можна назвати «утилізацією» духовного життя, повернення до язичництва [4].

Як наслідок, це призводить до того, що відьми, відьмаки, індійські й африканські шамани, буддійські монахи («Маленький Будда», «Крутий Уокер», «Тінь», «Ягуар», «Секретні матеріали», «Всі жінки – відьми» і т.д.) наділені позитивними рисами частіше, аніж християни-священнослужителі чи просто номінальні віруючі. Натомість для образу релігійного маніяка зазвичай обирається представник християнської конфесії чи (зі зрозумілих причин) – ісламу або ж людина, котра послуговується християнською символікою (пастор-перевертень у «Срібній кулі», монахиня-терористка у «Вашингтонському таксі», проповідник-некрофіл у «Прагненні вбивати», пастор-маніяк у «Праведній справі», священник-кілер у «Джонні-мнемонік», фанатик-убивця в «Ангели й демони», «Код да Вінчі», «Теорія брехні» та інші) [4].

У багатьох фільмах можна спостерігати осквернення святих місць бійками, вбивством, статевим актом, згвалтуванням («Горянин», «Без обличчя», «Скайфолл», «Меч Гедеона», «Жах на вулиці В'язів-4», «Міцний горішок-2» і т.д.); священні предмети використовуються як знаряддя вбивства (під сутанною легко приховати зброю, із хреста-розп'яття легко зробити ніж – про це у кінострічках «Третя влада», «Хрещений батько-3», «Останній герой бойовика» й ін.); тексти Святого Писання інкорпорується в аморальний контекст, а тому сприймаються як профанація.

Якщо ж віруюча – мається на увазі теїстична релігійність – людина представлена у фільмі в позитивному контексті, то тільки за умови, що ця «релігійність» лише зовнішній атрибут на рівні одягу, хреста, молитви, ікони, які більше слугують тлом для метаморфози героя за чітко визначеною, на перший погляд – алогічною й парадоксальною, формулою: чим менше в ньому буде ось цієї, як виявляється, «показної релігійності», тим він і буде більш позитивним.

За інших умов, священник чи монах, якщо вони «не перевтілюються», продовжують бути статичними, то й залишаються безпорадними жертвами або ж лише свідками злочину, не здатні ні на що вплинути ні в реальному світі, ні в духовному сенсі.

Образ священнослужителя набуває рис нейтральності лише тоді, коли задовольняє «ритуальні потреби населення»: сповідь, хрещення, вінчання, відспівування, тобто виконує свою роботу, але аж ніяк не виступає в ролі світоча, провідника у світ духовності, добра, прощення й покаяння. Таким чином, «за теїстичною релігійністю «голлівудські боги» лише інколи залишають право бути складовою життя, але ніколи – його сенсом» [4].

Пояснити такий підхід можна, у певній мірі, впливом секулярного світогляду «вищих чинів» Голлівуду, адже більшість із них – сайєнтологи, каббалісти, хаббардисти (Т. Круз, Дж. Траволта), буддисти (Р. Гір, Ш. Стоун, Т. Тернер, О. Блум, С. Сігал, О. Стоун) та прихильники інших релігій (не називаємо їх сектами, аби не бути звинуваченими в політнекоректності), а тому «ті самі секулярні автори показують африканських шаманів і буддійських монахів із релігійною повагою й визнанням, тобто так, як їх бачать віруючі» [4].

Прагматичний, буржуазно-капіталістичний Голлівуд навіть у фільмах, де відсутні напади на Бога, християнство чи релігію, а релігійна тематика взагалі не порушується, насаджує ідею, що людство прекрасно може існувати й існує без релігії й церкви. Натомість ідеальний варіант, коли людина сама є або ж може стати Богом. Як приклад, дійсно культова, не побоїмося цього слова, кінострічка «Матриця» (1, 2, 3). До сьогодні це неперевершена

суміш філософії, окультних вірувань, комп'ютерної графіки й харизматичного героя-обраного, втіленого К. Рівзом (до речі, цей актор не один раз приміряв на себе роль то людино-бога, то людино-диявола («Костянтин», «Адвокат диявола», «День, коли Земля зупинилася», «Матриця» та ін.). Однак цей фільм глибоко антихристиянський, покликаний зруйнувати наше уявлення про усталені речі, піддати сумніву не тільки фізично-матеріалістичну, але й духовно-етичну, релігійну систему координат, адже ці координати, за задумом режисерів-сценаристів, просто-таки відсутні. Вони це називають «пустелею реальності».

Ця кінострічка, як ніяка інша, порушує перед глядачами, а отже – і перед аналітиками-медіакритиками, низку питань філософського й богословського характеру. Тим більше, що у фільмі використовується лише дохристиянська (старозавітна, греко-римська) й постхристиянська (окультна) символіка, особливо у власних назвах (Морфей (Морфіус) – давньогрецький бог сну, Трініті (Трійця), Піфія – давньогрецька жриця-пророчиця, Навуходносор – єгипетський фараон, Сіон (Зіон) – один із пагорбів давнього Єрусалима, Персефона – дочка богині родючості Деметри й дружина бога підземного світу Аїда, Меровінгін (Меровінг) – зачинатель династії французьких королів та ін).

Чи може це бути випадковим? Аж ніяк. Між дохристиянством і нашим цинічним сьогоденням у системі духовно-релігійних цінностей віруючих людей перебуває образ Ісуса Христа. Однак його витісняє інший образ – Нео. На перший погляд, звичайний, скучний обиватель, маріонетка Системи-Матриці містер Андерсон. Але, як виявляється, він завжди відчував, завжди шукав, десь підсвідомо розумів, що він – інший, не такий, що увесь світ – бутафорія ... Нарешті його знайшли ті, хто повідав правду-істину. І зі звичайного середньостатистичного гвинтика Системи народжується-ініціюється надлюдина, обраний Нео – рятівник «дітей Сіона (Зіона)». Місця для Бога й Ісуса Христа тут просто не залишається, адже є Нео.

Д. Саприкін пропонує розглядати «Матрицю» як «класичний кінопідручник, у котрому розкриваються різного роду масонські премудрості», ілюструється візуальним рядом теоретичне «ядро гностико-масонського вчення», «гностична космологія, сотеріологія й учення про ініціацію» [8].

На екрані ми спостерігаємо руйнування християнського віровчення, звичної для нас – християн – космології, нівеляцію морально-етичних догм. Світ, у котрому існують люди, – фікція, ілюзія, створена бездушною комп'ютерною машиною, аналогом злого бездуховного Деміурга, про якого йдеться у вченнях гностичних сект, тоді як у християн – в основі всього живого – Святий Дух. Причастя «тілом і кров'ю Господньою», як один з актів на шляху до порятунку душі, у фільмі заперечується на основі вчення древніх докетів, котрі «вчили про ілюзорність Тіла Христа-Спасителя» [8].

«Ілюзорним» виявляється не тільки тіло Нео, але й усіх інших людей, котрі є лише проекцією, а насправді перебувають у пробірці. А так як світ і ті істоти, котрі його населяють, – це лише фіктивне відображення, то їх можна знищувати десятками, сотнями й тисячами, тобто вбивство – один із найбільших смертних гріхів – не тільки виправдовується, але й «освячується нео-ціанством» (вибачте за такий неологізм). Більше того, й інші гріхи – гординя, створення кумира, самозакоханість – є невід'ємними, позитивними рисами головного героя. Апофеозом усього, безумовно, стає в першій частині фільму – смерть й воскресіння Нео, подібно до Ісуса Христа, а в другій частині – оживлення «іменем його» Трініті, що під силу лише Божественному Творцю.

При цьому, як зауважує Д. Саприкін, «антураж героїв дивним чином нагадує зрілу естетику Третього Рейху з його суперменством й самообранництвом», а чорні шкіряні лаковані плащі асоціюються з одягом есесівців, тоді як агент Сміт виступає в образі «тупоголового янкі» [8]. Тобто дісталася всім – і своїм, і чужим. Проте «чужим», тобто

віруючим, дісталось більше, мовляв, нема пророка у своїй вітчизні: шукаємо Богів на небесах, а вони ось тут, поряд, може, це навіть хтось із вас? Адже «обраність» – це ж не генетично успадкована хвороба, це дар, що його треба в собі відчутти й розвинути. Залишається лише одне риторичне запитання: а ким ці надприродні здібності закладено? Це лише «результат аномалії, неузгодженості величин в алгоритмі, котрий порушує всю красоту математичної гармонії» (цит. Архітектора з «Матриці-2»)? Саме таким є походження обраного Нео – нового бога, котрого нам пропонують як заміну для нашого.

Рецензія Д. Саприкіна на фільм «Матриця» спровокувала дискусію. На неї статтю «Ласкаво просимо в пустелю реальності» [1] відгукнувся Є. Вайнбергер. Він «соромить» свого опонента, що той «намагається знайти паралелі з різного роду таємними товариствами, такими, як масонські», замість того, щоб «шукати реальний захист населення від психічних впливів» цього фільму [1].

Так чи інакше, але потрібно усвідомити: те, що голлівудська фантастика, фентезі, бойовики, містичні фільми, фільми-жахи чинять на глядача серйозний психологічний тиск, а Голлівуд – «форматує світ» (за Г. Почепцовим), – це не найгірше, що відбувається. Нам пропонується бездуховний світ, неоязичницький сурогат із самозакоханих індивідів-надлюдей, де кожен – сам собі бог, а отже, йому все дозволено. Як виявляється, мораль та етика – атавізми, які своє віджили, тим паче християнські – їх потрібно на смітник історії.

Однак залишається відкритим ще одне питання: кому й навіщо це потрібно? На нього спробував відповісти А. Штейнзальц, котрий вважає, що Голлівуд «зробив справжнє диво: створив нову, велику й успішно функціонуючу релігію», а голлівудські фільми, як «маститі місіонери, поширили її по всьому світу» й «завербували нових adeptів швидше, аніж будь-яка інша релігія» [9].

Мета Голлівуду, на думку А. Штейнзальца, – створити добре продуманий, технічно бездоганний сон наяву, у якому захоче жити обиватель, хоча йому при цьому й доведеться грати за наперед встановленими правилами. Проте підсвідомо він готовий долучитися до культу, бо бачить на екрані собі подібного обивателя. У великій мірі це також пояснює відсутність позитивного образу священика, святого відлюдника, мудреця, адже він від самого початку стоятиме вище обивательської норми, дратуватиме глядача своєю досконалістю, неможливістю до нього дорівнятися. Такий кіношний герой не є частиною звичайного суспільства, а тому він – ізгой, і пересічний громадянин ніколи себе з ним не буде ідентифікувати, бо тоді дуже багато доведеться в собі міняти, а на такі «жертви» суспільство піти не готове [9].

Як наслідок, – у нашому з вами випадку – розхитується, і при тому досить інтенсивно, один зі стовпів слов'янської самоідентичності, самоусвідомлення, етнічного закоріння – духовний християнський стрижень, руйнується світ символів, успадкований від попередніх поколінь. Ці сакральні символи-ідентифікати, як «носії знань про добро й зло, спрямовують наші вчинки», світ символів «легітимізує життя людини, надає йому сенсу й упорядковує», при цьому релігія – один зі зрізів цього світу [3]. Інакше нам загрожує національне, релігійне, духовне розчинення в процесі глобалізації, моральна деградація, чому можна протистояти готуючи критичного вдумливого глядача, залучивши до цього арсенал знань із педагогіки, медіаграмотності; потрібно зі шкільної парти прищеплювати християнські цінності, аби вони не перетворювалися в атрибути вихідного дня, а вкорінювалися у свідомість і підсвідомість дітей.

Список використаної літератури:

1. Вайнбергер Е. Добро пожаловать в пустыню реальности! / Евгений Вайнбергер / Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://www.pravoslavie.ru/polemika/matrix2.htm>.

2. Вы, наверное, слышали, что современную эпоху называют «возрождение религии» ... / Электронный ресурс. – Режим доступа: http://www.tebyan.net/News/QuranicExegesis_Tafsir/2007/10/3/48530.html.
3. Кара-Мурза С. Манипуляция сознанием / Сергей Кара-Мурза. – М. : Из-во Эксмо, 2006. – 864 с.
4. Максимов Ю. Массовый кинематограф .../ Юрий Максимов / Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://www.pravoslavie.ru/jurnal/arts/kino.htm>.
5. Потятиник Б. Медіа: ключі до розуміння. Серія: Медіакритика / Борис Потятиник. – Львів : ПАІС, 2004. – 312 с.
6. Религия и кинематограф / Электронный ресурс. – Режим доступа: http://www.newapostol.ru/dpages/item/buro_perevodov.html
7. Ричард Гир / Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://www.tamqui.com/buddhaworld/>
8. Сапрыкин Д. Кто программирует Матрицу? / Дмитрий Сапрыкин / Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://www.pravoslavie.ru/jurnal/matrix.htm>.
9. Штейнзальц А. Простые слова / А. Штейнзальц / Электронный ресурс. – Режим доступа: http://www.judaicaru.org/steinsalz/words_holly.htm.